

persolutionem furti suscipias. Miles quoque, **A** mans sibi illudi, hærebat stupens. Enimvero impulit eum ut manu injecta duceret utrumque suum dominium. Aspicientes vero qui circumstabant, ingenti admiratione stupuerunt. « Quæ res, inquit rex, referendi sunt illi viro qui me subdole in hanc impulit captionem? Qui dum diversis horribiliter detestaretur, ait rex : Adde illum, ut secundum illusionem quam in me t, in eo vindicetur. Dumque præfatus abbas rursus fuisset, ait ei : Depone baculum regiminis præialis, quem credis largitione mortalis hominis re gestari. Quem cum a se projecisset, suscipit illum rex, imposuit dexteræ imaginis Salvatoris : « Vade, inquit abbat, et suscipe illum de manu omnipotentis regis, nec sis ultra pro eo deus alicujus mortalis, sed libere utere eo, ut decet **B** in tanti nominis. » At ipse gaudenter illum suscipiens, plurimis de tali facto alacritatem concilio dehinc omni cum libertate viguit.

CAPUT V.

De extirpatione Simoniaca.

agnoscens igitur idem Henricus per universam **C** iam atque Germaniam Simoniacæ philargyriæ sari cupiditatem, coadunari fecit ex omni imperio tam archipræsules quam cæteros pontifices, de eis intulit colloquium : « Lugens vobis inciloqui, qui vice Christi in Ecclesia constituti, quam ipse sibi desponsavit, ac pretio sui sanguinis redemit. Sicut enim ipse gratuita bonitate de Deo Patris per Virginem ad nos natus est redemptor, ita suis præcepit, mittens eos in orbem terrarum, apostolis : *Gratis accepistis, gratis date.* » anim, avaritia et cupiditate corrupti, qui, dum terra deberetis in hujusmodi transgressionem (nolo et accipiendo) canonem, maledicti estis. Nam **C** ater meus, de cujus animæ periculo valde perticeo, damnabilem avaritiam in vita nimis exercuit. Idcirco quicumque vestrorum hujusce (*macula*) norunt contaminatos, oportet ut a sacro ministerio, secundum dispositionem canonicam arceant. Patet ergo manifestissime quoniam propter **C** offensam venerunt super filios hominum dimissæ cladis, famas videlicet atque mortalitas, neque est gladius. Omnes quippe gradus ecclesiastici,

a maximo pontifice usque ad Ostiarium, opprimuntur per suæ damnationis pretium, ac, juxta vocem Dominicam, in cunctis grassatur spiritale latrocinium. » His denique ab imperatore acerrime prolati, stupefacti pontifices, quid illi responderent non habebant. Pertimescebant enim carere ob hanc culpam propriis episcopatum sedibus. Et quoniam non solum in Gallicanis episcopis hæc pessima pululaverat nequitia, verum etiam multo amplius totam occupaverat Italiam ; omnia quippe ministeria ecclesiastica ita eo tempore habebantur venalia, quasi in foro sæcularia mercimonia. Cernentes quoque episcopi gravi sese invectione irretitos, misericordiæ operam implorabant. At ipse princeps, misericordia motus, tale consolationis protulit verbum : « Ite, inquit, et quod illicite accepistis, bene disponere salagite, ac pro anima patris mei, qui hac noxa reus vobiscum tenetur, attentius intercedere mementote, quatenus ei indulgentiam hujus facinoris a Deo possitis acquirere. » Tum proposuit edictum omni imperio suo : ut nullus gradus clericorum vel ministerium ecclesiasticum pretio aliquo acquireretur, ac si quis dare aut accipere præsumeret, omni honore destitutus, anathemate multaretur. Spondit insuper promissum hujusmodi, dicens : « Sicut enim mihi Dominus coronam imperii sola miseratione sua gratis dedit, » ita et ego quod ad religionem ipsius pertinet gratis impendam. Volo, si placet, ut et vos similiter faciatis.

Ipsa quoque in tempore Romana sedes, quæ universalis jure habetur in orbe terrarum, præfata morbo peccifero per viginti quinque annorum spatia miserime laboraverat. Fuerat enim eidem sedi ordinatus quidam puer circiter annorum 12, contra jus fasque. Quem scilicet sola pecunia auri et argenti plus commendavit quam ætas aut sanctitas. Et quoniam infelicem habuit introitum, infeliciorem persensit exitum. Horrendum quippe referri turpitudine illius conversationis et vitæ. Tunc vero cum consensu totius Romani populi atque ex præcepto imperatoris ejectus (*al. remotus*) est a sede, et in loco ejus subrogatus est vir religiosissimus ac sanctitate perspicuus, Gregorius, natione Romanus. Cujus videlicet bona fama quidquid prior fœdeverat in melius reformavit.

VITA SANCTI GUILLELMI

ABBATIS DIVIONENSIS.

Auctore Glabro Rodulfo monacho

Mabill. *Acta SS. Ord. S. Bened.*, sæculi VI, parte I, pag. 320, ex ms. codice S. Benigni Divionensis, cum alio et editis collato.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Inter varios hujus sæculi scriptores, qui beati **B** *Glabri* res gestas litteris mandaverunt, duo præci-

pui sunt qui id data opera præstiterunt, alter Glaber Rodulfus, monachus Cluniacensis, alter chronogra-

phus sancti Benigni Divionensis, uterque sancti Guillelmi æqualis, ac forte etiam discipulus. Vitam Guillelmi a Glabro Rodulfo editam laudat Hugo abbas Flaviniacensis in Chronico Viridunensi, tomo I Labbeanæ bibliothecæ: sed et eam a se conscriptam fuisse agnoscit Glaber ipse in libro IV Historiarum, capite 4: *Nec non, inquit, prænominatus pater monachorum, fundatorque cœnobiorum eximius Willermus, de quo etiam plura forent dicenda, nisi quod in libello quod de vita et virtutibus illius edidimus, prolata dudum fuisse noscuntur* Hunc Glabri Rodulfi libellum, a Bollando ad diem 1 Januarii jam vulgatum, iterum hic ex ms. codice sancti Benigni Divionensis recudimus.

2. Guillelmi ortum ad annum 961 revocandum esse evidenter colligitur ex ipsomet Glabri libello, in quo obitum ejus anno 1031 ætatis septuagesimo contigisse disertis verbis affirmatur. Totum vero pene vitæ suæ tempus in monasticæ vitæ exercitiis transegisse ex hoc probatur quod, vix septimum ætatis suæ annum egressus, in cœnobia Luciacensi vestem monasticam induerit; unde strictioris disciplinæ studio digressus, in monasterium sancti Michaelis, mox Cluniacum in Galliam cum sancto Maiolo sese recepit. Est autem Luciacum, seu, ut alii dicunt, Lucedium aut Locedium, vulgo *di Locedia*, antiquum ordinis nostri cœnobium, quod primitus sancti Michaelis, postea sancti Januarii appellatum est ob eo translata ejus reliquias, a quo etiam circumpositum oppidum sancti Januarii nomen tulit, situm est haud procul a Vercellensi urbe ad cujus diocesim olim pertinebat. Hodie vero Casalensi episcopofui subjectum est, in territorio Montisferrati. Ex ordine Benedictino ad Cistercienses primum transiit, ac tandem post varias fortunas ad clericos sæculares defecit, ut observat Franciscus Augustinus ab Ecclesia in sua Historia Pedemontana, cap. 33.

3. Vicesimo nono ætatis suæ anno, hoc est 990, *indictione III, Guillelmus ordinatus est abbas sancti Benigni a domno Brunoni episcopo Lingonensi*, inquit chronographus Benignianus, cujus sententiæ, præter privilegium Benedicti papæ, ut putant, septimi eidem Guillelmo concessum, obstare videtur fragmentum quoddam Benigniani monasterii historiæ manuscriptæ, in quo ecclesia sancti Benigni a Guillelmo incepta anno 982 et omnino restaurata anno 986 fuisse dicitur. Verum hæc tanti non sunt ut a scriptoris gravis et æqualis auctoritate facile recedamus, maxime cum Glaber Rodulfus simul et Chronicum a Labbeo editum cum chronographo Benigniano consentiant; ac Benedicti papæ privilegium, non Benedicto VII, sed VIII, assignandum esse constet quippe quod anno Christi 1015 datum esse legitur apud Ughellum, tomo II Italiæ sacræ, col. 996.

4. *Erat prædictus Willermus*, inquit Glaber in libro III Historiarum, cap. 5, *acer ingenio et insignis prudentia; idcirco summum in palatiis regum ac cœ-*

terorum principum obtinebat locum. Ejus elogium paucis verbis, sed quæ multis libris præstantiora sunt, complectitur beatus Odilo ejus sub sancto Maiolo condiscipulus, in libello scilicet de ejusdem sancti Maioli actis, ubi hæc habet: *Et ut pace spiritualium artificum in eadem fabrica laborantium dicam, unus præcipue refulsit qui nuper rebus humanis excessit, et qui plus nobis omnibus laboravit, domnus videlicet abbas Willelmus, de cujus clarissimis actibus, et vita laudabili, et mirabili conversatione parvitas nostra non sufficit quod sentit ad plenum referre.* Jotsaldus in Planctu de ejusdem beati Odilonis obitu Willelmum simul et ipsum Odilonem iisdem versibus celebrat, quos infra in Odilonis Elogio proferemus. Eundem vetus auctor Chronici Fiscamneusis, *liberalibus artibus apprime eruditum, atque disciplinis ecclesiasticis, cunctisque spiritualibus officiis. . . . virtutum gratia imbutum et illuminatum* fuisse scribit. Hinc nullum ferme fuit in Romano imperio monasterium, quod Guillelmi curæ non commissum fuerit. Quorum nonnullis ipse præfuit, aut discipulos suos præfecit: cæterorum vero abbates, qui jam illis præerant, suis exemplis ac monitis ad accuratam regularis disciplinæ praxim adduxit. *Beatæ memoriæ, inquit idem auctor, Willelmus abbas suæ religionis affluentia totius partes Romani imperii illustrabat, abbatumque multorum tepidos animos sui fervoris imagine reformabat et accendebat.* Eum Sigebertus ad annum 1027 recenset inter abbates *nominabiles*, quorum opera religio ecclesiastica sæculo XI floruit. *In Francia quidem et Burgundia. . . . per Guillelmum Divionensem severitate reverendum.* Denique, ut habet Glaber loco laudato, *quodcunque monasterium proprio viduabatur pastore, statim compellebatur, tam a regibus vel comitibus quam a pontificibus, ut meliorandi gratia illud ad regendum susciperet.* Hinc ipsum quadraginta fere monasteria præfectum fuisse idem auctor asserit, quorum pleraque Chronographus Benignianus recenset, videlicet præter Benignianum de quo agit, Verziacense, Besuense, Reomaense, Tornodorensis, Melundense, sancti Arnulfi Metense, sancti Apri Tullense, Gorziense, Fiscamense, Gemeticense, sancti Audoeni Rotomagense, sancti Michaelis in monte Tumba, sancti Faronis Meldense, sancti Germani Parisiense, Fructuariense, sancti Amatoris prope Lingonas, sanctæ Mariæ prope Saxonium-fontem. Quibus addit Glaber monasterium sancti Saturnini ad Rhodanum fluvium, quod modo in prioratum redactum est, monasterio Ambroniacensi subjectum.

5. Hic omittere non licuit locum egregium Wiberti archidiaconi de sancti Apri apud Tullenses cœnobia, qui de sancto Leone IX in ejus Vita sic habet libro I, capite 13: *Moxque uti sua erga sanctum et gloriosum Aprum major erat devotio, domnum religiosæ vitæ et conversationis virum jam dictum (cap. 11) Guidricum sub nomine abbatis eidem præfecti cœno-*

plentate et petitis domni Guillelmi ipsius loci temporis venerabilis patris. Denique Aimoini auctor, lib. v, c. 47, testatur quod, dum monasterii Germani a Pratis cœnobii sæculari modo ducerent, piissimus Robertus rex una cum uxore videlicet Constantia regina, accersens dominum illum abbatem Divionensis cœnobii, ei abbatiam beati Germani, qui, eam regulariter instituens, Domini 1030, seu potius 31, annum a Januario incipiendo, ut patet ex indictione xiv, littera icali C, feria vi, Kalendis Januarii vita de-
 Quo die in Necrologio veteri Fiscamnensis sterii legitur, *Kal. Januarii depositio beatæ riæ domni Willelmi abbatis istius loci, ei multo- monasteriorum patris. Die vero 22 Februarii ar prima ejus translatio, et obitus Joannis ejus soris, his verbis, viii Cal. Martii translatio memortæ domni Willelmi abbatis, simul et to domni Johannis abbatis, et sui patris Rot-*
 In Necrologio sancti Germani a Pratis memo- die *Kal. Januarii, ubi dicitur dominus abba- mus nimia religiositate sollicitus. De viris il- bus qui Willelmi magisterio, variis in monas- suo regimini subjectis, floruerunt, visum non peræ pretium hic agere, cum illi suis locis in- emorentur.*

Porro etsi nullo publico cultu, quod quidem us, apud veteres sanctus Guillelmus honoratus, illum tamen in fastis sacris ad diem Januarii, gus atalis est, inter sanctos inseruerunt Ar- is Wion et Hugo Menardus in Menologio ac yrologio Benedictinis; quos imitati recentiores *sancti* nomine donarunt: nec immerito, cum i præsto sint ad illius sanctitatem demonstran- argumenta, vix ut ulla pro quovis hujus sæculi lo certiora reperiantur, nempe mortis præco- o, miraculorum patratio, ac præ cæteris integer- vita ac regulæ monasticæ observatio singularis.
 Glaber, Vitæ ejus scriptor, vir gravis et magnæ oritatis, capite ultimo, sancti Guillelmi mortem *actum deificum lumen transitum* appellat, ob- atque, quod notatu dignissimum est, quæ in adhuc agens operatus erat miracula, etiam et mortem ad ejus sepulcrum perdurasse. Au- dus est in lib. iv Historiarum, c. 4: *Unum re- linqvit, quod novi ibidem (in sancti Guillelmi) minime contineri. Migravit enim prædictus re sæculo ad beatorum requiem in Neustrix- bus, in Fiscamnense videlicet monasterio... se- que est, uti tantum condecebat virum, in loco to ejusdem ecclesiæ. Post aliquot fere dies, conti-*

git ut puerulus ferme decennis valida confectus ægri- tudine ad sepulcrum illius gratia recuperandæ salutis duceretur, ibique a parentibus dimissus, decubabat solus. Qui subito respiciens vidit super idem sepul- crum insidentem aviculam. formam columbæ præfe- rentem, quam diu intuens obdormivit; dehinc, leni expletus somno, evigilans, ita se reperit incolumem, ac si nihil ægritudinis persensisset. Suscipiunt itaque læti parentes suum, fit omnibus commune gaudium.

7. Sancti Guillelmi corpus in majori Fiscamnensi basilica tumultatum est, in conspectu cunctium ac re- deuntium fratrum, inquit vitæ auctor, hoc est ante sancti Taurini Ebroicensis episcopi altare, quod hodie sancti P. Benedicti appellatur. Ex hoc autem loco postmodum in sacellum beatæ Mariæ Magda- lenæ sacrum (quo tempore, quæ de causa ignora- tur) ad latus Evangelii translatum est, ubi hodieque in sarcophago lapideo, tres pedes longo ac novem pollices lato, intra parietis cameram ad septentrio- nem inclusum asservatur, cum hac in plumbi lami- na inscriptione, quæ anno 1638 detecta est.

Abbatem plenum, lector, cognosce dierum,
 Nomine Willelmum, hic recubare seuem.
 Isle loci primus pastor præfulserat hujus,
 Quo statuit multos, dante Deo, monachos.
 Janti prima dies animæ nova claruit ejus,
 Cui nova Jerusalem obvia tota fuit.

Huic inventioni occasionem dedit nova in honorem sancti Guillelmi a Comite de sancto Martino et Agliæ marchione constructa ecclesia, quam cum ejusdem sancti, quem inter majores suos computat, reliquiis ditare in animo haberet, eas ab illustrissi- mo principe Guisio abbate commendatario, agente in primis apud eum, dominæ suæ nomine, clarissimo viro abbate Mondino, serenissimæ ducissæ a Sabau- dia in Gallia oratore, inspici ac visitari obtinuit.

8. Hæc prima inspectio in diem 28 Octobris anni 1727 incidit, repertumque est sancti Guillelmi cor- pus maxima ex parte, præter ossa præcipua, in pul- verem redactum; quod ad illustriss. abbatis Guisii aures perlato, tumultum iterum aperiri jussit, inde- que quatuor ossa ex sarcophago, duo scilicet ducissæ a Sabaudia, altera duo monachis Benigniani trans- mittenda educi curavit, cæteris in arcam plumbeam una cum cineribus iterum inclusis ac in prædicto sarcophago reconditis. Hanc ultimam tumuli aper- tionem die 6 mensis Decembris ejusdem anni con- tigiisse discimus ex actis publicis, inter quæ occur- rit decreta apud serenissimam ducissam monasterii Fiscamnensis nomine supplicatio, ut suis verbis sancti Guillelmi canonizationem a sede apostolica flagitaret. Sed res hactenus infecta remansit.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Dulcedine sancti Spiritus præditis Patribus ve- radis, ac diligitis fratribus, ubique Ecclesiarum

Dei universalis documentis in charitativa spe ser- vientibus, monachorum infimus Rodolphus, tantil-

lam obeditionis exhibitionem: Placere denique unanimi vestrae non difidimus, si de vita vel conversatione vestri omnium dilectoris, domni videlicet sacerdotis atque abbatis Willelmi, prout divina pietas largiri dignata fuerit, posteris mandare studuerimus. Plura siquidem a nobis visa, plurima tamen a veracissimis relatoribus comperta, hujus

A narrationis informabunt seriem. Idcirco communem fidelium virtutigenam obsecramus charitatem, ne simplex contemptui habeatur sermo, neve pro vilis canistro purae respuatur similaginis offa; cujus et prudenti manu exorcitaretur materia, omnem valeret excludere inopiam, et sospitalem conferre perennem.

INCIPIIT VITA

2. *Guillelmi patria, avus. Parentes. E sacro fonte a regina suscipitur.* — Vir igitur religiosus domnus Willelmus, quem pius Dominus Ecclesiae suae filiis pastorem, ac juris suae legis propagatorem constituit, natione quidem Italus; avus tamen ejus, Vibo nomiae, militari industria clarus, gente Suevus fuit. Qui scilicet, ob inimicitiarum ultionem, nativam relinquens provinciam, perrexit habitaturus Italiam, ibique copiose locupletatus opum gratia feliciter degit. Hic ergo exstitit genitor Rotberti, qui accipiens sibi uxorem ex Longobardorum nobilibus, nomine Perinzam (26), quae, secunda prole filiorum, genuit ei etiam praecunctis optabilem Willelmum. Contigit namque sub ipso tempore illius nativitatis, Berengario Longobardorum rege defuncto, ut Otto imperatorum maximus hostili manu omnem sibi subjugandam peteret Italiam; qui comperiens praedicti Berengarii uxorem in quoddam castrum, situm in lacu urbis Novariae (27), fecisse confugium, atque cum ea viros quorum conspiratio rebellis foret eidem imperatori; ad quod illico divertens, cinxit illud ferocis obsidione exercitus. Erat enim praedictus Rotbertus in eodem castro cum propria uxore et liberis, cui etiam quique illorum cum sua domina curam atque tutelam commiserant sui. Cumque diutius ab utrisque partibus acerrime decertatum fuisset, cernens imperator differri sibi victoriam, tentans largitionibus munerum clam inflectere suorum hostium signiferum: nam spondit ei cum maximis donis etiam apud sublimitatem suam celsitudinis locum, si suos deserens illius parti faveret. Ille vero minime acquie-

B impleri mandavit, ac propria puerum sustulit dextera, eique nomen indixit Willelmum, quem scilicet postmodum regina, conjux illius, ex sacro fonte suscepit baptismatis.

3. Erat ergo, ut diximus ejusdem genitrix, non solum prosapia nobilis, sed etiam morum honestate praecipua. Haec siquidem referre erat solita de eodem puero hujusmodi verba. « Videbam me, inquam, nocte quadam dalmatica veste indutam, statimque solis radius illustrabat mihi mamillam dexteram; dehinc vero apparuerunt quidam vultus gerentes angelicos; ipsique filium meum mihi abstrahentes, altius efferebant eundem infantulum claritate nimia circumfusum. Ego quoque haec nimio intuens pavore perterrita, nil aliud quod dicere reperiebam, nisi tantum: Sancta Mater Domini Salvatoris, tibi committo, custodi illum. »

4. *Deo devovetur a parentibus. In monasterio eruditur.* — Alia namque perplura optimi praesagii, quae nos fastidium vitantes reticemus, conspiciebantur in illo. Nam et habitudo tenerrime aetatis ita dissimilis videbatur caeterorum, ut nimium admirabilis haberetur. Propterea uterque parens uno consensu ac voluntate, cum suorum omnium favorabili hortatu, Christo Domino vovere illum, in ejus domo assidue servituum. Duxerunt autem illum, cum esset fere septennis, ad monasterium sanctae Mariae sanctique archangeli Michaelis in honore sacratum, nomine Luciacum, in quo etiam veneranda habentur ossa beati martyris Januarii: ibique, juxta morem normae regularis, eum ipsius loci abbati obtulerunt. Qui, satis devote illum suscipiens, sacrae monachalis religionis etiam veste induit. Hic nempe tradidit ei primos litterarum apices, atque hujusmodi custodiae addidit praecceptorem, cujus animum stupor invasit nimius, quoniam velocitas sensus sibi commissi pueri ad tantam proficiebat indaginem, ut universa priorum conscholasticorum studia in brevi transcenderet spatio; proinde in admiratione non modica jam tunc tam abbati quam fratribus caeteris habebatur.

5. Praeterea in vicinio monasterio quaedam anus, cujus erat maritus jam senior, congruum habebat

(26) Ejus obitus ad Kalendas Novembris notatur in Necrologio S. Germani a Pratis, his verbis: *Obiit Perenza nostra amico, mater domni Willelmi ab-*

batis.

(27) Aliae editiones *Novitiae; mendosae.*

domicilium, ad quod prædictus puer, familiaris curæ providentia, per dies dacebatur; in quo etiam aliquoties quietis noctium gratia suscipiebatur. Cum igitur prædicta anus eum aliquando diligentia fovendi in sinu proprio brachiis complexa fuisset, mammae, quæ laxis pendebant ac rugosis pellibus, subito turgentes lac sudere uberrime. At illa, ut erat piæ mentis ac Deum timens, religiosis quibusque sagaciter intimare curavit, quoniam isdem quæ videbatur puer, excellentioris vitæ [Bolland., diligentis vitæ] ac dignitatis gratia esset augmentandus. In processu namque temporis, cum adolevisset ac jam in Dei timore obedienter servire studisset, non defuere invidentiæ stimuli. Quibus etiam sæpius agitatus, constanter sustulit illorum probra in quorum profectum toto conamine laboraverat. Nam olim in Vercellensi urbe primitus, postmodum apud Ticium, sub tuta custodia regulas artis grammaticæ pleniter didicerat. Constituitur etenim divini officii assiduus custos, ac scholæ capitalis illius loci. Qui felici virtutum incremento, Deo favente, proficiens, commissa est ei secretarii cura atque administratio, nec non etiam totius supellectilis sanctuarii, domi forisque consiliorum diffinitio.

6. *Patrem ad monasticam vitam inducit.* — Cæpit interim cogitare qualiter suum genitorem a fluctivaga istius sæculi cura subtraheret, ac quod illi vitæ supererat secum in monasterio pro æterna requie laborando consumeret. Nam mater illius jam in pace obierat. Tunc nempe suasit ei ut mente tractaverat, et ille statim dilecto obedivit filio, imo Deo, qui ei præstitit talem. Sicque satis accurate cum plurimis donorum xeniis duxit illum ad monasterium, ubi devotissime a cunctis susceptus. In sanctæ conversationis habitu et ipse devote vivens, non multo post, præsentis filio, optimo sine vitam complevit.

7. *Renuit ordinandus jurare episcopo fidelitatem. Ideo vexatur. Cogitat alio abire.* — Interea petebatur promoveri ad diaconatus officium, qui revera ita obsequens exstiterat inferiorum præceptionibus graduum, ut etiam ipsis sacerdotibus imitabile foret exemplar ad iter arripiendum tutum. Sed prædictum monasterium in Vercellensis urbis episcopo situm, atque ejusdem episcopi ditioni subjacebat. Inoleverat etiam male arreptæ consuetudinis usus, ut nullus fratrum loci illius levitici ordinis gradum prius susciperet, quam sese assertionem jurandi promitteret servaturum fidelitatem episcopo. Hoc quoque dum suggestum fuisset Willelmo ut juxta illorum morem faceret, ut erat eleganter affabilis, respondens dixit se non posse salubriter respondere [Boll., perpendere] ut, pro his quæ solius Dei imperio gratis præstari deberent, horum ministri alicujus servandæ fidei assertionem ullo modo exhiberet. Quin potius, inquit, terribilem hujusmodi assentatoribus

(28) Hoc monasterium non aliud videtur esse ab eo quod sancto Michaeli sacrum in Picheriani montis vertice duodecim a Cinisio millibus situm fuisse legi-

A Salvatoris sententiam imminere. Atque hujusmodi responso prolato, omnino quod hortati erant facere distulit. Illico nempe oppido ab hujusce suasoribus detractionum corrosionibus lacessitur, ab ipso præse redarguitur, ac veluti contumax sui juris habetur. Ille vero talia pro nihilo ducens, ac magis magisque in Dei se cultum astringens, ita ut pene ipsi soli omnis cura ac sollicitudo psallendi, legendi, horasque pulsandi die noctuque loci illius incumberet: erat enim castissimæ mentis et corporis, paratus ad omne bonum; ac meditabatur frequentius, si forte quempiam reperire locum valeret, ad quem transiens devotius præceptis regularibus inservire liceret. Jam enim inibi fervor disciplinæ regularis admodum tepuerat.

B 8. Proinde accepta quondam licentia orationis ac visitationis gratia, ut ad monasterium beati archangeli Michaelis (28), quod situm constat in altissimis jugis Alpium, pergeret. Qui dum ad montis radices devenisset, atque, ut est iter arduum, ascendendi ad monasterium jam pene superaret; ipsius equus, quem post se habena dextera injecta trahebat, ab angusto tramite pede luendo paululum devians, excussa habena, quantum est illud immane præcipitium, totus ruit. Quod cernens vir Deo devotus, mente quidem exterritus, vultu tamen sereno perrexit ad ecclesiam, orationi incubuit, ibique diutius, ac si nil adversi contigisset, oravit. Deinde vero exiens, misit famulum, si forte de equo aliter quam sperare poterant contigisset, ut ei renunciaret; qui egressus reperit eum in loco ubi præcepta ruerat, stantem incolumem, ita ut nulla omnino læsura in eo videretur, sed neque in loris aut ligno sedilis aliqua attritio appareret. Siquidem cum miliaria duo, et eo amplius, a loco unde ruinam ceperat usque in vallem ubi substiterat, computentur. Recaptoque qui missus fuerat, equo, ei qui amisit [al. dimisit] reduxit. At ipse, gratias omnipotenti Deo referens, alacer ad monasterium rediit. Quæ res gesta plurimis admirationem præbuit, atque indicium sanctitatis.

C 9. *Cluniacum migrat. Sacerdotium recusat.* — Audierat, jam fama multiplici personante, monasterium esse, cognomento Cluniacum, in partibus Burgundiæ, cujus sanctitatis ordo, ac districtio regularis, materque virtutum discretio, præ cunctis incomparabiliter viguerat ab initio; ad quod etiam ire, illud invisere toto mentis flagrabat desiderio. Contigit quoque, dum hoc meditaretur agere, ut sanctissimus abba prædicti loci Maiolus, sacra ecclesiarum loca ex more visitans, ad cœnobium Luciacum diverteret. Quod cernens famulus Christi Willelmus, intelligensque suum a Deo desiderium compleri decretum, secretius accessit ad Dei virum, eique sui pectoris patefacit arcanum. At ille nimium alacriter spondit et juvamen optabile ad omne quod in ditur in Historia Pedemontana, quod jam a multis annis defecit a monachis ad clericos.

xini operis cultu decreverat exercere. Dehinc Romam pergens, perinde rediturus, ut secum ad diu optatum locum illum deduceret. Interim vero Willelmus delibans prudenter de omnibus quæ ad se pertinere videbantur, ac si in procinctu miles expeditus, ne forte ad fidei certamen ei properaturo res diu licenter usæ, non necessitas parentum, aut speciositas carnalium fratrum, seu vici ac latifundia, atque castella eorum quæ per plura erant, non saltem pietas nativi soli, vel generalis amor cunctorum obsisterent, sed ut ab his omnibus liber atque exoneratus viam mandatorum Dei, prout disposuerat, currere valeret, totum se divinæ commisit providentiæ. Regrediente igitur a Roma viro Dei Maiolo, memor uterque propriæ sponsonis, suscepit Willelmum in spiritualem Christi filiationem, ac duxit illum ad locorum sanctissimum Cluniacum. Ad quod cum venisset, misit ante se ex suis unum, denuntians fratribus ut obviam ei ex more ornati procederent, quoniam excepturi erant quemdam secum advenientem, cui honor divinitus debebatur. Exceptus denique, ut sanctus mandaverat, solemnibus apparatu, promovit eum honorifice cum consilio fratrum; quippe dum una sensere in illo vitæ meritum. Nam et isdem vir Dei Maiolus peculiare frequentius cum eodem Willelmo de his quæ veræ salutis sunt exercebat colloquium. Jamque expleto in eodem loco plus minus anno integro, plus cunctis admirabilis venerabilisque, necnon honestioribus imitabilis habebatur. Tunc namque spiritualis Pater judicavit eum sacerdotio fungi dignissimum; jam enim sacerdos levitico ministerio: at ille humiliter pavendoque se subtrahens, dicens se omnino non esse (29) dignum tractare tanti mysterii sacramentum. Sanctus quoque, nolens placorem animi ejus turbare, consensit ut voluit.

10. *S. Saturnini monasterio præficitur.* — Interea venit quidam frater præpositus cœnobii sancti martyris Saturnini (30), quod est super Rhodanum, precaturus sanctum virum Maiolum quatenus ei aliquem e suis commodaret, qui cum eum fratribus sibi commissis ad salutis viam agnoscendam instituere valeret. At vir misericordiæ gemina consideratione prospiciens, unius videlicet juvenem, alterius quoque obeditionis probationem, dominum ei protinus commisit Willelmum. Qui omnino nil dubitans aut renitens, perrexit humiliter ad Patris imperium ei obsecuturus, qui ad hoc venerat utilitatis animæ gratia. Habebat enim præfatus vir plures fratres secum simul degentes, una tamen voluntas omnium, per consensus, similis operatio, modus orandi ac psallendi atque edendi, et totus horum habitus charitatis gratia uniformis, Willelmo revera,

(29) In levitico gradu diu perseveravit modestissimus abbas. Unde litteris Brunonis episcopi pro Flaviniaco subscripsit *Wilencus levita*; et in rotunda sancti Benigni quam is extruxit ecclesia, hactenus idem nomen idemque titulus legitur. Fuit tamen postea sacerdos, ex prologo, supra n. 1, et infra

ut ipsis convenerat, præceptore, Cluniacensi ex more. Enimvero quidquid illorum erat peculii, communis in ecclesia eremus esse videbatur; atque isdem, postquam ad potiora Willelmus sublimatus fuisset, referre erat solitus nusquam se locum optabiliorem reperisse ad eam, quam obtinere delibaverat, pauperiem consequi, vel extremitatem sanctitatis.

11. *Tunc monasterio S. Benigni.* — Memorabili igitur patri Maiolo sub eodem tempore suggestum est a Brunone, venerandæ memoriæ Lingonis pontifice, ut monasterium egregii martyris Benigni, quod juxta Divionense castrum antiquitus veneratur, ad redintegrandum divini cultus ordinem qui in eodem loco omnino defecerat, susciperet; et, sicut per plurima cœnobîa jam dudum agere consueverat, ita et istud in melius reformare satageret. At vir sanctus, motus pietate, ad preces pontificis misit continuo qui ad se reducerent Willelmum. Jam enim cum eodem fratre, cui illum commiserat, annum et semis pie vivendo expleverat. Cui utique ad se revocato, prædicti sancti martyris monasterii dulci imperio paternam ovilis Christi curam commisit. Spondit insuper ut quidquid juvenis ad spiritualis hujus negotii incrementum optaret, ipse libenti animo æquipenderet. Episcopo nihilominus, in Dei fide pariter et sua, contestatus est ut illi, more dulcissimi Patris, advocatus et custos, adjutor atque consolator in omnibus esset. Qui integerrima observatione monitui ejus obaudiens, ultra quam credi potuit, illum in vita dilexit. Clemens igitur dominus Willelmus ad sibi destinatum suscipiendi ac regendi gratia monasterium, missis cum eo a sancto Maiolo quibusdam ex honestioribus Cluniaci fratribus, ibique honorifice exceptus, atque ab eodem præsule Brunone monachorum Pater est ex more consecratus.

12. *Versiacensi deinde et Besuensi.* *Ejus humilitas* — Cumque acerrime ac vigilantissimo studio se sibi commissos pro Dei amore disciplinis regularibus subderet, non multo post commissum ei ab Henrico venerabili duce monasterium etiam Verziaci castri ex latere situm, ubi antiquus confessor Christi sanctus requiescit Viventius. Illud quoque, veluti primum, moderamine regulari erat destitutum, illoque in melius reformato, tertio nihilominus destitutum ac recta vivendi lege, super fontem Besusæ posito, apostolorumque principi sacro, ab eodem Brunone pontifice constituitur Pater. Erat antiquissimum, ac sæpius paganorum seu pessimorum quorumcunque hominum infestatione desolatum. Ad hujus nempe redintegrationem dum toto conamine decertaret, contigit ut prædictus episcopus cum comite (31) maximæ partis Burgundiæ Willelmo, qui etiam ejus-

n. 16.

(30) Modo prioratus est monasterio Ambroniensi subjectus, vulgo dictus *Saint-Saurin*.

(31) Otto comes, cognomento Willelmus, ab Henrico duce adoptatus, de quo Chronicum Benignianum passim. Benigniani monasterii fuit advocatus,

dem patris de quo sermo est existiterat affinitate propinquus, ipso Patre presente, colloquium pacis haberet. Post cætera dixit præsul in aure comiti, ut abbati, utpote propinquo scilicet suo, leniter suggereret ut, elationem ne forte pro virtutum gratia vel rerum copia surriperet, caveret. Ille quoque reverenter accedens, dixit ut monitus fuerat. Tunc pater Willelmus vultu alaori eidem comiti hujusmodi responsum protulit: Si, inquit, cognoscere potero quod augmentum terrenarum opum vel possessionum unius tantum diei nostræ vitæ protrahat spatium, persuaderi non mihi potest quin ad horum extollar incrementum. Hoc autem reponsum dum comes retulisset episcopo, admirati sunt uterque ejus prudentiam, pariterque lætati propter humilem illius sapientiam.

13. *Monasterio Fiscamnensi præficitur.*— Cum igitur fama sanctitatis illius jam latius deferretur, Normannorum dux venerabilis illam comperiens Richardus, misit ad eum, reverenter supplicans ut ad se veniret. Qui tandem libenter, ut rogatus fuerat, pergens venit ad eum; a quo etiam, sicuti decebat, honorifice susceptus est. Cujus sanctissimis cum recreatus, ut erat totius boni amator, dux fuisset eloquiis, obsecrans illum ut ecclesiam sanctæ et individue Trinitatis nomini et honori dicatam, in loco Fiscamnensi cognomento antiquitus constructam, a suo tamen patre Richardo honorificentius reformatam, ordine monachorum suscipiens decoraret. Erat enim illic more vivens carnali, jugo soluta regulari, clericorum levis conciola. Cernens denique Pater Willelmus illius animi devotionem promisit se cum Dei adjutorio illud quod posebat impleturum. Qui pariter venientes ad prædictum locum, satis sublime ac solemniter commisit ei isdem dux cum aliquibus episcopis dominium et curam regiminis totius loci. Tum vir Domini congregavit ibidem monachorum regularem catervam, ita videlicet personis numerosam ac honorum studiis copiosam, ut triplici sui numero præteritorum numerum excelleret clericorum. Quod cernens jam dictus princeps, multorum donorum ac possessionum largitionibus ampliavit locum. Monuit etiam tam abbatem quam cæteros fratres sæpius ut ab illo peterent quidquid suorum utilitati expedire nosset, utpote quoniam de hac re secundum velle provenerat ei et posse.

14. *Scholas ibi instituit.*— Interea cernens vigilantissimus Pater quoniam non solum illo in loco, sed etiam per totam provinciam illam, nec non per totam Galliam, in plebeis maxime scientiam psallendi ac legendi deficere et annullari clericis, instituit scholas sacri ministerii, quibus pro Dei amore assidui instarent fratres hujus officii docti, ubi siquidem gratis largiretur cunctis doctrinæ beneficium ad cœciliam et Besuensi, Fructuariensi, aliisque locis sacris multa bona contulit. Obiit anno 1027. In monasterio sancti Benigni tumultus est. Qui promeruit, inquit Chronographus, ut semper memoria ipsius agatur ab hujus loci monachis.

(32) Scilicet libro I De gloria martyrum, capite 51.

A nobis sibi commissa confluentibus, nullusque qui ad hæc vellet accedere prohiberetur: quin potius tam servis quam liberis, divitibus cum egenis, uniforme charitatis impenderetur documentum. Plures etiam ex ipsis, ex cœnobiis, utpote rerum tenues, accipiebant victum. Ex quibus quoque nonnulli in sanctæ conversationis monachorum devenere habitum. Cujus denique institutionis labor nimium optabilem diversis ecclesiis contulit fructum. Nam præfatum, ut dicere cœperamus, locum taliter claustris atque officinis regularibus, cæterisque bonorum copiis adornavit, ut præ cæteris illius provincie felicibus semper floreat incrementis.

15. *Templum S. Benigni restaurat. Cujus sepulcrum detegit.*— Contigit ergo postmodum quatenus pars ecclesiæ beati martyris Benigni, cui, auctore Deo, primitus pater datus fuerat, ruinam corruens daret. Quam cum reformare cuperent artifices cæmentarii, graviorem par eadem dedit ruinam. Quod cernens vir Deo devotus, intellexit divinitus sibi dari indicium quod totum a fundamentis renovari conveniret templum. Illicoque summo mentis ingenio cœpit ipsius ecclesiæ reformandæ mirificum construere apparatus: quam denique cum cœpisset reædificare positione mirabili, valde longiore ac latiore quam fuerat; ignotus tamen erat universis locellus quo pretiosi martyris membra clauderentur Benigni, quia solerti cura taliter antiquitus fuerat reconditus, ut illo fiducialiter veneraretur martyr per ævum, ubi felici morte occubuit propter Deum: sed a quibusdam incautis dicebatur etiam ibi non haberi. Cujus ignoratio rei nimium mœstificabat animum Patris Willelmi. Tali quoque defectu anxio revelatum est visione pulcherrima per ipsum Dei martyrem ipsius honorabile sepulcrum. Erat enim, ut beatus multorum sanctorum descriptor miraculorum Gregorius Turonorum pontifex refert (32), pergrandis arca lapidei sarcophagi continens illum. Pro cujus (rei) incredulitate narrat idem sanctus alterum sancti nominis Gregorium Lingonensem episcopum acrius quondam fuisse increpatum. Cujus namque positionem loci antiqua vetustas occuluit. Nam coram præcipuo illius monasterii altari profundius habebatur defossum memoratum sepulcrum. Quod continuo requirens invenit, aperiensquo illud contingere meruit sacratissima egregii martyris ossa, in cujus etiam cerebro, quod in descripta ipsius passione legitur (32^a), vulnus ferreo illatum vecte apparuit: quæ omnia integro numero præsentibus honestioribus tam episcopis quam cæteris diversorum ordinum vel sexuum cum odoriferis thymiamatibus ac psallentium choris, in eodem recondidit sarcophago; indeque paululum ad orientem illum amovens, in pulcherrimo atque incomparabili locavit Gregorii autem Lingonensis Vita habetur inter Vitas Patrum, capite 7.

(32^a) Passio sancti Benigni edita est a V. C. Francisco du Bosquet, tunc prætore Narbonensi, in Historia Ecclesiæ Gallicanæ.

tumulo. Dehinc namque Pater venerandus, acriori accensus devotione, reformandæ opus basilicæ instantèr, quemadmodum decreverat, accelerabat perficere. Quoniam, ut diximus, et præsto est cernere, totius Galliæ basilicis mirabiliorem atque propria positione incomparabilem perficere disponebat.

16. *Monasterium S. Arnulphi Metis reformat. Romam petit. In reditu ægrotat.*— Omnipotentis etenim Dei gratia in ipso cooperante, cœpit illius fama sanctitatis circum adjacentes seu longinquas penetrare provincias. Nam præsul Metensium Adalbero, reverenter satis illum evocans, commisit eidem sancti Arnulphi confessoris regendum ac meliorandum, ut agere consueverat, monasterium. Suscipiens ergo illud, brevi tempore reddidit emendatum. Tunc enim devota concepit mente ut apostolorum principis Petri sanctissimi limina visitaturus adiret. Stabiliens nempe cœnobia sibi commissa idoneis præpositorum seu cæterorum officiorum personis, ut decreverat, Romam orandi gratia perrexit. Visitatis quoque sanctorum sepulcris vel oratoriis, sacris etiam missarum per semet celebratis solemnibus (nam præfatus Bruno episcopus sacerdotium illi imposuerat), cum apostolica benedictione consolatus regreditur ad patriam, cœpit feblicitate ægrotare. Jam jamque ad cœnobium sanctæ virginis Christinæ (33) perveniens, in lectum decubuit. Qui paululum convalescens Vercellas devenit, rursusque ibidem gravius periclitari cœpit. Tunc quoque, ut idem referre erat solitus, et etiam bonæ memoriæ Gerbaldus, almi patris Maioli monachus, ac prædicti cœnobi sanctæ Christinæ abbas perhibebat, dum in ecclesia sancti Jaceret Eusebii præsulis, per quatuor vel quinque horarum spatia ita factus est exanimis, ut nullum omnino spiramen in ipso cognosceretur. Sed tamen ignoratur quid tunc divinitatis præsensierit, quoniam paululum in se reversus, voce qua poterat, lingua palpitans, hæc personabat verba: « Domine Jesu Christe, rex æternæ gloriæ, suscipe me, si placet, quoniam bonus es; non dubito ad te ex hoc corpore transire. » Sciendum vero est quoniam istius moræ ægritudinis, ut eventus rei subsequenter demonstrat, non fuit impedimentum tantum quam gratia spiritalis lucri.

17. *Fructuariense monasterium condit.*— Occurrentes ei denique illuc tres ipsius germani fratres, levi evectioe deduxerunt illum ad sui juris prædia confovendum; ardente enim desiderabant videre illum, quoniam compungebat corda eorundem divinæ absentia pietatis. Convalescente quoque eo ab ægritudine, post aliquot dierum spatium convenere ad illum quique suorum ac plures domini civitatum vicinarum, et suadere illi cœperunt, promittentes se plura largituros si in nativa patria cœnobium sibi, sicut in externa audiverant illum

(33) Monasterium sanctæ Christinæ prope Ollonam, de quo exstat Ludovici Pii diploma, in notis ad Capitularia et a Coitio editum, tomo VII ad annum 822.

(33*) Defuncto Ottone III imperatore, Italici regnum

A fecisse, ædificare inciperet. Tunc etiam, quod potissimum fuit, duo ipsius germani, videlicet Godofredus atque Nitardus, viri spectabiles, scilicet tuis illum cum comite maximæ partis Burgundiæ Willelmo, qui etiam ejusdem patris, de quo sermo est, exstitit affinitate propinquus, adentes sponderunt se sæcularem relicturos militiam, se se suaque omnia in omnipotentis Dei peculiare dominium devenire. His auditis, Dei cultor illico fiducialiter cœpit tractare de cœnobii, unde rogabatur, constructione; qui pariter communi consilio et voluntate locum quærentes, rei hujusmodi aptum reperere in rure paterno a Pado distantem flumine quaterno milliario, solitarium, cognomento Fructuariensem. Ibi namque collocari præcepit basilicam, quam præsentè Arduino (33*) rege cum aliquibus episcopis sacrari jussit in honore genitricis Dei Mariæ, sanctique Benigni martyris, atque omnium sanctorum. In qua etiam isdem rex cum sua conjuge et filiis humatus quiescit. Ad quam nihilominus, tam a Romana urbe quam a diversis partibus, plurima congregavit sanctorum martyrum corpora. Brevi namque in spatio temporis collecta est ibidem numerosa fratrum congregatio Deum timentium, instituta beati Benedicti abbatis præcipui servantes, quæ isdem pater Willelmus a sancto Maiolo Cluniaci didicerat.

18. *S. Odilone persuadet monasterii ingressum.*— Revertens igitur post hæc ab Italia, omni studio satagebat e diversis partibus terrarum colligere viros servituti Christi idoneos, suadendo eis vitæ celestis gloriam, pariterque comminans inferotuta supplicia. Tantam enim ei Dominus cum cæteris virtutibus virtutem salutaris verbi concessit, ut quibusque doctrinam illius suscipientibus summam conferret fidei firmitatem, bonarumque virtutum augmentum, ac vitiorum emendationem. Omnibus enim, sicut expedire noverat, sive leniter, seu asperissime, charitative tamen hujusmodi exhibebat. Contigit ergo illum aliquando cum viro per omnia desiderabili, domno scilicet Odilone, adhuc illo in canonicali habitu degente, de vera animarum salute habuisse colloquium. Intelligens vero illum nihil sanctitatis culmina, cœpit illi attentius suadere ut, quod potissimum fore creditur, quantocius explet satageret; negotiis videlicet sæculi istius abjectis, Christum Jesum sequi liceret expeditius. Compactus illico vir clarus libenter se facturum promittit quod Pater suaserat Willelmus. Nam post pauperciam, ad cœnobium nominatissimum honorifice deveniens Cluniacum, ibique a sancto Maiolo est devote susceptus, atque in habitu sanctæ conversationis monachus ex more sacratus est. Cujus etiam conversatio in tantum exstitit chara Deo, et dulcis

Italiæ ad Germanos transferri ægre ferentes, Arduinum Eporediæ marchionis filium regem salutarunt, quem Henricus Pius armis prosecutus primam ad vitam privatam, mox ad Fructuariæ monasterium compulit.

Deum diligentibus, ut isdem sanctissimus Maiolus sibi commisso gregi allegans illum in vita, qualiter post ipsius obitum haberent Patrem atque pastorem. Quod ita manifestissime et utiliter fieri contigit. Quam enim præmaximam exinde, dum adviverent, dilectionem inter se habuere, dum alter eorumdem alterum sibi utrumque præferens, exprimi non valet (34).

19. *Pontificibus Romanis est acceptus.* — Præterea pontificibus Romanis Pater Willelmus, qui suo tempore præfuere, in tanta veneratione ac reverentia est habitus, ut quidquid illis suggessisset, sive per se, sive per aliquam legationem, libentissime implere studebant. Nam et Joannem papam spiritualia dona per orbem, maxime Italicum, auri vel argenti pretio distracta minus curantem, tali invectione monere studuit per epistolam, hæc continentem : (35) *Pareite, quæso, pareite, qui dicimini sal terræ et lux mundi. Sufficiat hominibus jam semel Christum fuisse venditum pro communi salute universorum. Jam enim refugæ veri luminis, solo nomine pastores, ovile Christi, imo membra illius, videte post vos quocumque. Si juxta fontem tepet rivus, in longinquum fere nulli dubium est. Idcirco cura quibusdam venditur ad suum interitum. Volo vos pastores ac pontifices omnes in commune judicis securim gestantis, ante januam assistentis memores.* Quam epistolam papa libenter amplectens, grates ac benedictiones tanto Petri retulit, Deumque in illo glorificavit.

20. *Henricum imperatorem sibi conciliat.* — Sed et illud denique in eodem Patre fuit valde memorabile, quod multi tum etiam nobiles venenatis infecti verbis malorum, dum adversus illum contumeliarum verba dicenda concepissent, sed jurgia ultionis vice referenda, ut ad conspectum illius ventum fuisset, statim mirabantur semet ab his quæ intenderant exprimere, alienatos fuisse; amissaque ferocitate rei præteritæ, quidquid id erat, totum procedebat ex mansuetudine. Henrico siquidem imperatori de eo suggestum fuerat, quod illi derogans, illumque contemnendum adjudicans, Arduini quoque parti, qui sibi Italiæ regnum præripuerat, faveret, illumque pro posse defensitaret. Ex hoc quippe viro Dei, quamvis ab re, iratus fuerat. Ille vero ut comperit, ad illum pergens, rei veritatem sese purgando pandit, atque si quid erat odii a corde illius detrahit. Intantum etiam isdem imperator postmodum illum dilexit, ut illi dona largiretur plurima, et quidquid ab eodem vellet fieri continuo impetraret.

21. *Et Robertum Galliarum regem.* — Pari namque ratione Rotberto Francorum regi de ipso indicatum

(34) Multa hic in editis transposita suis quæque locis restitimus ope nostri ms. codicis.

(35) Præter hæc Guillelmi ad Joannem XVIII summum pontificem epistolam, exstat insuper altera ad eundem, qua monet eum ne Ecclesiam Constantinopolitanam *Universalis* nomen sibi attribuere patiatur, quod quidem *Universalis* nomen missa ad Joannem legatione Constantinopolitanos patriarchas

fuerat, quod Brunoni prædicto Lingonum episcopo, qui regni minus acquiescebat, talia suaderet quæ regali juri nimium resisterent. Ille vero simul et regina conjux illius propter hoc illi irati, comminati sunt aliquoties cœnobiis ejus damnum inferre maximum. Adiens ergo intrepidus amborum præsentiam, ita illorum divini verbi virtute iram compescuit, ut etiam summam dignitatis gratiam apud illos obtineret. Nam cum illorum filius, qui pro sua juventutis elegantia ac liberalitate Hugo Magnus cognominabatur, jam in regem unctus obisset (36), ac parens uterque pro morte ipsius pene usque in suimet necem cordis dolore et luctu affligerentur, tunc accessit ad eos spiritalis medicus, et ait : *Non infelices enim vos putare debetis, quod talem amisistis; quin potius felices valde, quia talem habere meruistis.* Ego, inquit, ex ullo hominum gradu non tam paucissimos salvos futuros æstimo, sicut de regum. Qui cum attoniti responderent : *Quid hoc dicitis, Pater?* Respondit : *Non audistis, inquit, sacer canon quomodo refert, vix tres de triginta regibus bonos existisse? Idcirco cessate, quæso, hunc juvenem flere mortuum, sed potius congratulamini ei, sicuti requiei datum et a malis liberatum.* His dictis ita consolans illos placabiles fecit, ut viderentur non habere quod plangerent, et Deum dicerent visitasse illos per sanctum virum.

22. *Hermannus episcopus monachos persequitur, perit.* — Quorumdam etenim nomina aliquando interpretabatur, sive ad profectum, sive ad detrimentum ipsorum. Cum igitur post mortem Bertoaldi Tullensis pontificis, qui ei monasterium sancti Apri confessoris commiserat, eidem episcopatu quidam Hermannus præsul datus fuisset, ita cœpit exosos hujus Patris habere monachos cum sua institutione, ut etiam honestissimum fratrem, Widricum nomine, qui post illum ejusdem loci Pater devotus exstitit, cui tunc cæterorum cura imminerebat, baculo verberaturus cum impegit. Quod dum Patri relatum fuisset, ad nomen illius alludens ait : « Secundum suum nomen, inquit, facit episcopus iste. » Nam lingua barbarâ *Herman* in nostra *hamo errans* dicitur. Ac deinde : « Si animi Christi pastor fuisset, illius oviculas minime laceraret. Sinite illum : verus Pastor novit, et ipse quæ sua sunt colliget. » Non multo post denique pergens in longinquum secularia exacturus negotia, crudeliter obiit, peregrina potitus sepultura.

23. *Et Leo Vercellensis.* — Simili invidia quoque Leo Vercellensis episcopus ad actus universos istius Patris exstiterat infestus. De quo etiam talia narrare solitus : « Hic ergo crudelissimus Leo totus

jam obtinuisse fama falso vulgaverat. Hujus epistolæ, legationis, totiusque negotii mentionem facit idem Glaber lib. iv, cap. 1, et Hugo Flaviniacensis in Chronico ad annum 1024, ubi hæc altera epistola habetur.

(36) Hugo, Roberti filius, anno 1017 in regem unctus, obiit anno 1026, die 17 Septembris; sepultus in ecclesia sancti Cornelii apud Compendium.

est sine Deo, quia, si fuisset Deus cum eo, quæ illius sunt, amaret pro illo. » Affirmabat autem post mortem et æternaliter illum esse damnatum : manifestissime siquidem in multis claruit, quoniam quisquis illum odio habuit, exinde pœnas luit : sicuti, vice versa, si quis illum dilexit, mercedem a Christo percepit illius auctore sanctitatis.

24. *Præest monasteriis 40, monachis 1200. In fide Guillelmi precantes exaudiuntur. Rudes docet orare. Officii divina cura.* — Fertilem igitur gratiam ac dona uberrima a bonorum omnium largitore Pater iste promeruisse evidentissime passim claruit ; sed nos, lectoris tædium caventes, plurima silentio tegimus. Erant namque tam monasteria quam cœnobia atque cellulæ monachorum circiter quadraginta, quæ illius patrocinio tute cunctorum bonorum affluebant copiis, fratres vero in ipsis degentes procul dubio plus mille ducenti. Quibus inerat fides integerrima, ut quandiu id devote exercerent quod ab eodem Patre didicerant, nil mundi hujus formidare debere, aut cujuscumque utilitatis rei indigentiam pati. Id ipsum enim suis sæpissime inculcabat a Deo sperare et credere, quod etiam plurimis probavere experimentis. Nam aliquando per diversa terrarum euntes itinera, dum ex eventus facie perturbari potuissent, dicere erant soliti : « Domine, in fide patris Willelmi fac nobis sicut vis. » Nec ullus illorum unquam hoc dicens ope caruit. Instituit quoque simplicioribus vel idiotis, e sæculo ad se confugientibus fratribus, orandi formam, quinque modulis mystice constantem : ut videlicet quod sensibus humani corporis Deus offenditur, totidem vocum clausulis ad misericordiam rogaretur. Erat autem hujusmodi : *Domine Jesu, Rex pie, Rex clemens, pie Deus.* Subjungebatur vero singulis, *Miserere.* Supputabatur namque taliter, ut si, verbi gratia, in decemnoventalibus articulo- rum juncturis, ter et quinquies identidem revolvendo devote diceretur, psalterii tota series mutuata persolveretur. Unde etiam pro psalterio apud illos habebatur, ut Pater docuit, et cognominabatur. Mortificatio nempe carnis, et abjectio corporis, ac vilitas vestium, ciborumque extremitas vel parcimonia, in suorum universis, ac si naturaliter, viguit. Ipsius etenim sermonis habitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita. Pietati quidem et misericordiæ expleri nequit quantum operis dabat. Cum supernæ dulcedinis nectare, artificialis etiam musicæ perdoctus, ac comptus dogmate, quidquid in psallendo choris suorum psallebatur, die ac nocte tam in antiphonis quam in responsoriis, vel hymnis, corrigendo et emendando ad tantam derexit rectitudinem, ut nullis decentius ac rectius psallere contingat in tota Ecclesia Romana. Psalmorum nihilominus concentum dulcissimo ultra omnes distinguens decoravit melo- diate.

23. *Monasteriu restaurata. Ecclesia S. Benigni de- dicatur. In qua concionatur.* — Erant igitur, ut

A diximus, sub ejusdem patrocinio tam maxima quam minora perplura monasteria atque cœnobia, quæ videlicet ipse omnia aut a fundamentis innovavit vel ampliando honestavit. Nam sancti martyris Be- nigni, ut dicere cœpinus, cui Deo auctore primitus pastor allegatus fuerat, basilicam incomparabili opere pene expletam, jam Brunone defuncto, Lar- bertoque in sede illius subrogato, placuit ut eadem basilica pontificali ex more benedictione sacraretur. Tunc denique ad votum ipsius Patres convenere die designato e diversis provinciis, non solum epi- scopi, verum etiam quorumcumque ordinum pro- miscuæ plebis innumera multitudo. Erat enim au- tumni dies tertius Kalendarum Novembrium, ante videlicet natale ipsius martyris, qui omnia rite ac solemniter, ut condecens erat, explentes, petierunt qui aderant episcopi, ac quique religiosi patrem Willelmum, ut in die tantæ consecrationis, tam ipsis quam universæ plebi, inter sacra missarum solem- nia divini eleemosynam impenderet verbi. Ipse vero, ut erat bonis omnibus obsequens, agere non distulit, sed mente pia, corde contrito, vultu alacri, Spiritu sancto plenus, in hæc verba cum lacrymis eripuit : « Convenistis, fratres et sorores, grex pretio Christi sanguinis redemptus ; convenistis, inquam, ad nuptias ipsius sponsæ, matrisque vestræ cœlestis ac sempiternæ Ecclesiæ, quæ idcirco universalis dicitur, quoniam non solum quod in omnes mundi terminos dilatatur, sed etiam pro eo quod nulla immanitas criminum illius superat (si tantum fides adsit) dona misericordiarum. Quæ scilicet patriar- charum mysticis præsignata figuris, prophetarum ostensa præsignis, apostolorum auctoritate ac labore constructa, et martyrum sanguine consecrata ; in qua abluti ac renovati a culpa veteris piaculi per salutaris undam baptismatis, sicque induimini prima stola angelicæ beatitudinis, quam amisistis in trans- gressione parentis primi incolæ paradisi. Deinde vero editis carnem ac potatis sanguinem illius om- nipotentis Agni, qui vos præ cæteris mundi creatu- ris formans et redimens, invicta benignitate elegit ad sui atque Patris regnum, sanctique Spiritus gloriam possidendam, ad quam, dilectissimi, ter- dere vos invito, moneo, obsecro, per charitatis ignem, et humilitatis, atque castitatis continuam custodiam. Gaudere, inquit, contigisset mihi et vestræ unanimis devotione hujus sanctificationis concursus, sed quia nimis mæror mentem deprimit ex signis Satanae, quæ evidentissime apparent in populo Dei : non, inquiens, aspicitis quibus est adhuc mens sanior, quæ scissuræ et detractiones vestium rabidissimæ ? quæ attonsuris per cervicis virorum ? quam turpis in barba obripilatio maxil- larum ? quam nugacissima pene universorum et in- sanissima actitatio ? quam lasciva ad omnes post sermones ore tetrico juramenta ? Ista etenim universa recentia et nuper crassata, non ex religio- sitate Christianitatis [ms., Christi bonitatis] procedere, quin potius ex diabolicæ superstitionis rabie

re. Exiude quoque pullulat radix omnium
superbia, cæterorumque vitiorum fomenta.
vos ipsi iudicate. si non ipsius famuli estis,
signa et stigmata in vobismetipsis geritis.
me pudet dicere dum pœnitet reticere,
m expectastis dulcedinem verbi, et ego
vobis generaliter amaritudinem redargu-

Moneo etiam illum, si quis est in tota
be, qui vel quinque solidos, seu quippiam
us sancti martyris obtulit reædificandam mu-
clesiam, quam præ oculis habetis, coram
referat. » Dum ergo non inveniretur quispiam

contulisse, rursus ait: « Videte, fratres
ssimi, inter quas spinas atque incendia pes-
m hæc aula omnipotentis Dei per fidem sui
benigni, ad quam elegantia excrevit, ipso
ante, fastigia. Volo vos, si placet, assidue
emores quam velox unicuique sit mundanæ
ambitionis depositio. Propter quod obsecro,
vstris auctoris adiutorio resistite vitiis et ma-
liabolo; virtutes quoque præclaras assumite
e; benignissimo Deo Conditori ac Redemptori
in cunctis obaudite, qui vos per fidem et
es ac merita omnium fidelium suorum dignos
ntroducendi cum eis in sempiternæ gloriæ
a, per Jesum Christum dilectum Filium
» Dumque ille ita perorasset, ac responsum
vibus fuisset, Amen, qui singultus, quantæ
e, qui gemitus per totam agebantur eccle-
xprii non valet. Omnibusque rite perfectis,
audio quique rediere ad propria. Ex illo
die in eadem basilica, præcipue ad tumu-
oriosi martyris, factæ sunt multimodæ cura-
diversarum infirmitatum, quæ etiam ob mul-
tatem scribi nequeunt. Sed et si quis cum
na sibi deposcens quæcunque utilia, procul
adipiscitur, si talis sit ut promereatur sancto-
eritis et orationibus.

Willelmus miraculis claret. Morte punitum
t. — Nec prætereundum nobis videtur quod
atris Willelmi alloquio multi fuerint in mente
i, plures etiam in corpore tactu ejusdem re-
rati, oratione refocillati, visitatione confor-
benedictione firmati; et quamvis nunc minus
ur quod olim Christi sequacibus usui fuit,
re mortuum, pauca tamen de pluribus, ut
sumus, quæ Dominus per istum operatus est,
us. Revertenti namque illi quondam a cœnobio
Viventii confessoris, cum jam appropinquaret
Benigni monasterio, obviam habuit promiscui
turbam plangentem ac repedantem a specta-
ujusdam miserimi, videlicet ex ejusdem ser-
i familia sancti Benigni, quem magistratus
no convictum morteque suspensionis patibuli
licatum deliberaverat. Quod audiens vir mise-
i milliaro disjans a loco, dimisso equo illuc
locius occurrens, hoc tantum dicebat: « Jesu,
qui pepercisti latroni in cruce miserere. »

Editi: *Rogo ex me discas.*

A Jussitque suis velocius infelicem illum, quem cernebant e trabe pendere, jam rigentem deponere: ipse vero toto prostratus corpore orationi incubuit. At illi solventes lora guttur illius arctantia, examinis in terram cecidit. At quem accedens vir pius, ait: « Surge, inquit, Dominus imperat. » Ipse vero aperiens oculos erexit se, admirans valde sibi superesse. Qui cum viro Dei egrediens, exsultantibus cunctis, ad monasterium plures postea vixit annos. Multos nempe ab hujusmodi patibuli suspendio ac nece per diversas provincias tam interventu quam redemptionis pretio liberavit.

27. *Mitis in exactione reddituum. Auctori hujus vite apparet.* — Nam et fratribus monasteriorum utilitatibus præpositis illud sæpius inculcabat, ut in exactione sibi commissorum forent providi, ne forte nimis tenues pro census reditu affligerentur. Dicebat enim se magis velle largiri egenti quam exigere quidpiam ab indigente. Itinera quoque ejus per civitates et vicos, seu quorsum haberet, ingens pauperum atque infirmorum turba præoccupaverat. At ipse liberalis et largus beneficiorum erat universorum impensor. Desiderabatur enim ab omni hominum ordine vel sexu ipsius præsentia, sicuti unius e patriarchis aut apostolis Domini. Aliquantum etiam referebant illum sibi per visum in somnis apparuisse, seque de pravis actibus redarguisse, vel nonuisse illos de communi animarum salute: « Testor ego, inquam, ipsius ac virtutum matrem charitatem, quoniam quondam meorum culpis facinorum offensus, ut sensi illum ad horam amaricatum, secessi in aliud cœnobium ipsius ditioni minime subditum; » dumque illic degerem, astitisse mihi una nocte visus est aspectu placido, ac manu injecta caput mihi demulcens aiebat: « Rogo ne me deseras (37) si non te amare fingebas: quin potius exercere te cupio quæ promiseras. Ipsius namque imperio maxima jam ex parte eventorum atque prodigiorum, quæ circa et infra incarnati Salvatoris annum contigere millesimum, descripseram. Quæ etiam causa ad præsens opus me compulit inflectere articulum. Idcirco omnes pariter oro ne propter hoc præjudicium de me fiat.

28. *Omnium erga eum reverentia.* — Beatitudo igitur eximii Patris Willelmi jam ad tantam excreverat excellentiam, ut cunctas Latii ac Galliarum provincias ipsius amor ac veneratio penetraret. Nam reges ut patrem, pontifices ut magistrum, abbates et monachi ut archangelum, omnes in commune ut Dei amicum suæque præceptorem salutis habebant. Quis enim unquam alius præter eum Veneticorum gentem in tam amica familiaritate habuit? Exaggerative secundum Apostolum (*Galat. iv, 15*) loquimur, quoniam, si fieri posset oculos suos eruisent, et dedissent ei. Siquidem Ursus, patriarcha illorum, ipsius sancti Patris decrevit effici monachus. Sed quia ipse dispendium illius gentis, quod forent pro tanti absentia viri, considerans, illi in suo proposito per-

est sine Deo, quia, si fuisset Deus cum eo, quæ illius sunt, amaret pro illo. » Affirmabat autem post mortem et æternaliter illum esse damnatum : manifestissime siquidem in multis claruit, quoniam quisquis illum odio habuit, exinde pœnas luit : sicuti, vice versa, si quis illum dilexit, mercedem a Christo percepit illius auctore sanctitatis.

24. *Præest monasteriis 40, monachis 1200. In fide Guillelmi precales exaudiuntur. Rudes docet orare. Officii divina cura.* — Fertilem igitur gratiam ac dona uberrima a bonorum omnium largitore Pater iste promeruisse evidentissime passim claruit ; sed nos, lectoris tædium caventes, plurima silentio tegimus. Erant namque tam monasteria quam cœnobîa atque cellulæ monachorum circiter quadraginta, quæ illius patrocinio tute cunctorum bonorum affluebant copiis, fratres vero in ipsis degentes procul dubio plus mille ducenti. Quibus inerat fides integerrima, ut quandiu id devote exercerent quod ab eodem Patre didicerant, nil mundi hujus formidare debere, aut cujuspiam suæ utilitatis rei indigentiam pati. Id ipsum enim suis sæpissime inculcabat a Deo sperare et credere, quod etiam plurimis probavere experimentis. Nam aliquando per diversa terrarum cuntes itinera, dum ex eventus facie perturbari potuissent, dicere erant soliti : « Domine, in fide patris Willelmi fac nobis sicut vis. » Nec ullus illorum unquam hoc dicens ope caruit. Instituit quoque simplicioribus vel idiotis, a sæculo ad se confugientibus fratribus, orandi formam, quinque modulis mystice constantem : ut videlicet quod sensibus humani corporis Deus offenditur, totidem vocum clausulis ad misericordiam rogaretur. Erat autem hujusmodi : *Domine Jesu, Rex pie, Rex clemens, pie Deus.* Subjungebatur vero singulis, *Miserere.* Supputabatur namque taliter, ut si, verbi gratia, in decemnovennalibus articulorum juncturis, ter et quinquies identidem revolvendo devote diceretur, psalterii tota series mutuata persolveretur. Unde etiam pro psalterio apud illos habebatur, ut Pater docuit, et cognominabatur. Mortificatio nempe carnis, et abjectio corporis, ac vilitas vestium, ciborumque extremitas vel parcimonia, in suorum universis, ac si naturaliter, viguit. Ipsius etenim sermonis habitudo æqualiter cunctis, prout videbatur, in gratia erat condita. Pietati quidem et misericordiæ expleri nequit quantum operis dabat. Cum supernæ dulcedinis nectare, artificialis etiam musicæ perdoctus, ac comptus dogmate, quidquid in psallendo choris suorum psallebatur, die ac nocte tam in antiphonis quam in responsoriis, vel hymnis, corrigendo et emendando ad tantam derexit rectitudinem, ut nullis decentius ac rectius psallere contingat in tota Ecclesia Romana. Psalmorum nihilominus concentum dulcissimo ultra omnes distinguens decoravit melodiamate.

23. *Monasteriu restaurata. Ecclesia S. Benigni dedicatur. In qua concionatur.* — Erant igitur, ut

A diximus, sub ejusdem patrocinio tam maxima quam minora perplura monasteria atque cœnobîa, quæ videlicet ipse omnia aut a fundamentis innovavit vel ampliando honestavit. Nam sancti martyris Benigni, ut dicere cœpimus, cui Deo auctore primitus pastor allegatus fuerat, basilicam incomparabili opere pene expletam, jam Brunone defuncto, Lambertoque in sede illius subrogato, placuit ut eadem basilica pontificali ex more benedictione sacraretur. Tunc denique ad votum ipsius Patres convenere die designato e diversis provinciis, non solum episcopi, verum etiam quorumcunque ordinum promiscuæ plebis innumera multitudo. Erat enim autumnus dies tertius Kalendarum Novembrium, ante videlicet natale ipsius martyris, qui omnia rite ac solemniter, ut condecens erat, explentes, petierunt qui aderant episcopi, ac quique religiosi patrem Willelmum, ut in die tantæ consecrationis, tam ipsis quam universæ plebi, inter sacra missarum solemnibus divini eleemosynam impenderet verbi. Ipse vero, ut erat bonis omnibus obsequens, agere non distulit, sed mente pia, corde contrito, vultu alacri, Spiritu sancto plenus, in hæc verba cum lacrymis eripuit : « Convenistis, fratres et sorores, grex præ Christi sanguinis redemptus ; convenistis, inquam, ad nuptias ipsius sponsæ, matrisque vestræ celestis ac sempiternæ Ecclesiæ, quæ idcirco universalis dicitur, quoniam non solum quod in omnes mundi terminos dilatatur, sed etiam pro eo quod nulla immanitas criminum illius superat (si tantum fides adsit) dona misericordiarum. Quæ scilicet patriarcharum mysticis præsignata figuris, prophetarum ostensa præsignis, apostolorum auctoritate ac labore constructa, et martyrum sanguine consecrata ; in qua abluti ac renovati a culpa veteris piaculi per salutaris undam baptismalis, sicque induimini prima stola angelicæ beatitudinis, quam amisistis in transgressione parentis primi incolæ paradisi. Deinde vero editis carnem ac potatis sanguinem illius omnipotentis Agni, qui vos præ cæteris mundi creaturis formans et redimens, invicta benignitate elegit ad sui atque Patris regnum, sanctique Spiritus gloriam possidendam, ad quam, dilectissimi, tendere vos invito, moneo, obsecro, per charitatis ignem, et humilitatis, atque castitatis continuam custodiam. Gaudere, inquit, contigisset mihi et vestræ unanimis devotione hujus sanctificationis concursus, sed quia nimis mæror mentem deprimit ex signis Satanae, quæ evidentissime apparent in populo Dei : non, inquiens, aspiciatis quibus est adhuc mens sanior, quæ scissuræ et detractiones vestium rabidissimæ ? quæ attonsuræ per cervicem virorum ? quam turpis in barba obripilatio maxillarum ? quam nugacissima pene universorum et insanissima actitatio ? quam lasciva ad omnes posse sermones ore tetrico juramenta ? Ista etenim universa recentia et nuper crassata, non ex religiositate Christianitatis [ms., Christi bonitatis] processere, quin potius ex diabolicæ superstitionis rabie

Exiude quoque pullulat radix omnium A
 superbia, cæterorumque vitiorum fomenta.
 ipsi iudicate. si non ipsius famuli estis,
 gna et stigmata in vobismetipsis geritis.
 ne pudet dicere dum pœnitot reticere,
 expectastis dulcedinem verbi, et ego
 vobis generaliter amaritudinem redargu-
 oneo etiam illum, si quis est in tota
 qui vel quinque solidos, seu quippiam
 sancti martyris obtulit reædificandam mu-
 siam, quam præ oculis habetis, coram
 erat. » Dum ergo non inveniretur quispiam
 antulisse, rursus ait: « Videte, fratres
 mi, inter quas spinas atque incendia pes-
 hæc aula omnipotentis Dei per fidem sui
 igni, ad quam elegantia excrevit, ipso
 », fastigia. Volo vos, si placet, assidue
 res quam velox unicuique sit mundanæ
 ambitionis depositio. Propter quod obsecro,
 is auctoris adiutorio resistite vitis et ma-
 olo; virtutes quoque præclaras assumite
 benignissimo Deo Conditori ac Redemptori
 unctis obaudite, qui vos per fidem et
 æmerita omnium fidelium suorum dignos
 educendi cum eis in sempiternæ gloriæ
 per Jesum Christum dilectum Filium
 tumque ille ita perorasset, ac responsum
 is fuisse, Amen, qui singultus, quantæ
 qui gemitus per totam agebantur eccle-
 rimi non valet. Omnibusque rite perfectis,
 lio quique rediere ad propria. Ex illo
 : in eadem basilica, præcipue ad tumu- C
 si martyris, factæ sunt multimodæ cura-
 rsarum infirmitatum, quæ etiam ob mul-
 n scribi nequeunt. Sed et si quis cum
 sibi deposcens quæcunque utilia, procul
 piscitur, si talis sit ut promereatur sancto-
 tis et orationibus.

Helmus miraculis claret. Morte punitum
 - Nec prætereundam nobis videtur quod
 s Willelmi alloquio multi fuerint in mente
 dures etiam in corpore tactu ejusdem re-
 , oratione refocillati, visitatione confor-
 redictione firmati; et quamvis nunc minus
 quod olim Christi sequacibus usui fuit,
 mortuum, pauca tamen de pluribus, ut
 nus, quæ Dominus per istum operatus est, D
 Revertenti namque illi quondam a cœnobio
 rentii confessoris, cum jam appropinquaret
 igni monasterio, obviam habuit promiscui
 iam plangentem ac repedantem a specta-
 adam miserimi, videlicet ex ejusdem ser-
 milia sancti Benigni, quem magistratus
 convictum morteque suspensionis patibuli
 lum deliberaverat. Quod audiens vir mise-
 illiario disjans a loco, dimisso equo illuc
 us occurrens, hoc tantum dicebat: « Jesu,
 si pepercisti latroni in cruce miserere. »
 diti: *Rogo ex me discas,*

Jussitque suis velocius infelicem illum, quem cernebant e trabe pendere, jam rigentem deponere: ipse vero toto prostratus corpore orationi incubuit. At illi solventes lora guttur illius arctantia, examinis in terram cecidit. At quem accedens vir pius, ait: « Surge, inquit, Dominus imperat. » Ipse vero aperiens oculos erexit se, admirans valde sibi superesse. Qui cum viro Dei egrediens, exsultantibus cunctis, ad monasterium plures postea vixit annos. Multos nempe ab hujusmodi patibuli suspendio ac nece per diversas provincias tam interventu quam redemptionis pretio liberavit.

27. *Mitis in exactione reddituum. Auctori hujus Vitæ apparet.* — Nam et fratribus monasteriorum utilitatibus præpositis illud sæpius inculcabat, ut in exactione sibi commissorum forent providi, ne forte nimis tenues pro census redditu affligerentur. Dicebat enim se magis velle largiri egenti quam exigere quidpiam ab indigente. Itinera quoque ejus per civitates et vicos, seu quorsum haberet, ingens pauperum atque infirmorum turba præoccupaverat. At ipse liberalis et largus beneficiorum erat universorum impensor. Desiderabatur enim ab omni hominum ordine vel sexu ipsius præsentia, sicuti unius e patriarchis aut apostolis Domini. Aliquanti etiam referebant illum sibi per visum in somnis apparuisse, seque de pravis actibus redarguisse, vel nonuisse illos de communi animarum salute. « Testor ego, inquam, ipsius ac virtutum matrem charitatem, quoniam quondam meorum culpis facinorum offensus, ut sensi illum ad horam amaricatum, secessi in aliud cœnobium ipsius ditioni minime subditum; » dumque illic degerem, astitisse mihi una nocte visus est aspectu placido, ac manu injecta caput mihi demulcens aiebat: « Rogo ne me deseras (37) si non te amare fingebas: quin potius exercere te cupio quæ promiseras. Ipsius namque imperio maxima jam ex parte eventorum atque prodigiorum, quæ circa et infra incarnati Salvatoris annum contigere millesimum, descripseram. Quæ etiam causa ad præsens opus me compulit inflectere articulum. Idecirco omnes pariter oro ne propter hoc præjudicium de me fiat.

28. *Omnium erga eum reverentia.* — Beatitudo igitur eximii Patris Willelmi jam ad tantam excreverat excellentiam, ut cunctas Latii ac Galliarum provincias ipsius amor ac veneratio penetraret. Nam reges ut patrem, pontifices ut magistrum, abbates et monachi ut archangelum, omnes in commune ut Dei amicum suæque præceptorem salutis habebant. Quis enim unquam alius præter eum Veneticorum gentem in tam amica familiaritate habuit? Exaggerativa secundum Apostolum (*Galat. iv, 15*) loquimur, quoniam, si fieri posset oculos suos eruisset, et dedissent ei. Siquidem Ursus, patriarcha illorum, ipsius sancti Patris decrevit effici monachus. Sed quia ipse dispendium illius gentis, quod forent pro tanti absentia viri, considerans, illi in suo proposito per-

manere suasit. Quod etiam de multis similis rei gratia cognitum habetur fecisse.

19. *Ex Italia in Galliam redux. Pie obiit Fiscamni.* — Jam vero in Dei opere magis assiduus quam frequens, cum esset in Italia suum biennio præstolans a sæculo excessum, sed rerum opportunitatibus exinde evocatus, ægerrime tamen ad Gallias remeavit. Cumque revisendi charitate cunctos Gorziense usque monasterium, a se olim cum cæteris ad regulare specimen reformatum devenisset, quæ supererant in visere curavit. Dehinc ad prænominatum venit Fiscamnum. Post aliquot vero dierum acribus cœpit doloribus affligi. Jam quippe imminente solemnitate Nativitatis Dominicæ, prænosens suæ a Christo vocationis diem, convocatis ad se fratribus, deliberans coram eis provide ac sapienter de cunctis quæ ipsius innitebantur patrocínio, quid vel qualiter agendum seu ordinandum foret, sicque universis, presentibus simul et absentibus, sua benedictione firmatis, ac Deo commissis, expetiit sibi dari salutare ac vivificum comæatum. Expletisque solemnibus totis octo dierum, nil omnino loquens, oculos tantum ad Deum erigens, illi soli intendens, illum solum mente respiciens; jamque aspiciebat felix anima, subito ad

illum itura de vasculo carnis, in sua gloria Deum majestatis. Anno igitur ejusdem Nativitatis Dominicæ 1031, indictione xiv, a nativitate quoque ipsius Patris ac Dei cultoris lxx, et ab adventu illius ad Gallias de Italia xli, regnante Conrado imperatore, in Francia nihilominus Roberto rege, die Dominicæ Circumcisionis venerabili, atque ejusdem nativitatis octavo, vi feria, mane, dum aurora supervenientis diei pelleret tenebras, e mundo transivit a sancto istius Dei amici corpore anima felix et beata, lucerna videlicet orbis, ad sempiternam ac deificam lucem, suis lugentibus, sed angelis lætantibus, cum quibus laudans ac magnificans benedicit Deum, in quo vivit quidquid juste subsistit, Sepultum namque est sacrum illius corpus honorifice in gremio ejusdem sanctæ Trinitatis ecclesiæ in conspectu euntium ac redeuntium fratrum, ut quoties siquidem præ oculis imitabilem haberent Patrem, quem ad æternam justitiæ mercedem habuere institutorem, ipsiusque meritis et precibus valeant percipere æternæ vitæ regnum, et gloriam cum sanctis omnibus, donante Domino Jesu Christo Salvatore, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per immortalia sæculorum sæcula. Amen.

ANNO DOMINI MXLVIII

SEIFRIDUS

ABBAS MONASTERII TEGERNSEENSIS

SEIFRIDI EPISTOLÆ

(Apud Pez, *Codex diplomatico historię epistolaris*, col. 236, *Thesauri anecd.* tom. V.)

EPISTOLA PRIMA.

AC EPISCOPUM N. . .

Duos e suis fratribus mittit, et suum adventum pollicetur.

Specialissimo seniori †, nostris temporibus cunctis hominibus sanctitate et justitia excellentiori, † abbatis vocabulo addictus solo nomine, una cum subjectis toto corde et ore perenne gaudium in utroque homine.

Omnimodis, reverentissime Pater, par esse scio, uti vobis servili famulamine obediam, quoad vivo. Hoc vero, prout posse adjacet mihi, devotissime totis corporis visibus cupio adimplere. Sed doleo quod non condignum beneficiis, meæ parvitati a vestra celsitudine sæpe collatis, valeam exhibere. Spiritualis autem servitinis munia vobis impendere devotus rei regum Christo pro vestra salute indesinenter supplico totus. Spero equidem, quamvis terrena mihi facultas pro exhibendo vobis servitio

C deficiat, tamen in conspectu vestro æque, coram Deo, quia voluntas mea bona sufficiat. Quare voluntarius duos, quos jussistis, vobis dirigo fratres meos, et ob indissolubile inter nos vinculum charitatis vestri solius famulamini subjicio eos.

Igitur propter cœnobii mei desolationem, etiam si senior noster imperator meusque sibi ad servandum illos juberet mittere, pro certo comperiam, me, licet non sine periculo meo, hoc præceptum ejusdem prætermittere. Fateor enim in trutina cordis mei, præponderando vestrum amorem, illis vincere timorem. Hac pro causa unice vestram pietatem flagito per verissimam fidem, qua Christus replevit, et quæ ad notitiam omnium fidelium lucidius inolevit, quatenus paterno affectu illos servetis, atque ut citissime valeatis, cum gaudio eodem ad me remittatis. Ecce iterum iterumque precordia mea incipiunt amore interno ardere, quæ magis ac magis desidero vestrum velut angelicam